

FİİLİMSİLER (EYLEMSİLER)

1. Sıfat - Fiil Ekleri (Partisip-Ortaç)

Sıfat-fiiller, fiillerden yapılan geçici sıfatlardır. Fiil köklerine ve gövdelerine getirilen eklerle yapılırlar. Biçim bakımından fiilin özel biçimleri, işlev yönüyle de isim karakterindeki sözcüklerdir. Fiillerin geçici hareket isimlerini oluştururlar. Sıfat-fiiller, bir ismin sıfatı olabilirler, çokluk, iyelik ve hâl eklerini alarak edatlara da bağlanabilirler. Sıfat-fiiller; yerine göre yüklem olur, kalıcı isim olur, sıfat gibi kullanılır, isim gibi çekimlenirler. Bir fiil şekli olan sıfat-fiiller, zaman ve hareket de bildirirler. Sıfat-fiil ekleri, fiillerden çoğunlukla sıfat görevinde kullanılan geçici isimler yapar. Sıfat-fiil yapan ekler şunlardır:

-acak, -ecek: *olma-y-acak (dua), öden-ecek (borç), veril-ecek (söz)...*

-an, -en: Çok işlek olarak geçici isimler yapar: *ağla-y-an (göz), çalış-an (usta), düşün-en (adam), geç-en (yıl), ver-en (el).*

-ar, -er: *bak-ar (kör), dön-er (sermaye), koş-ar (adım), tut-ar (el)...*

-ası, -esi: İşlek değildir. Dua ve beddualarda rastlanır: *adı bat-ası (düşman), canı çık-ası (sarhoş), eli kırıl-ası (hırsız), kör ol-ası (şeytan), sağ ol-ası, yan-ası, yıkıl-ası, öl-esi...*

-dık, -dik, -duk, -dük; -tık, -tik, -tuk, -tük: *duyulma-dık (söz), tanı-dık (adam), görülme-dik (kalabalık),* Bu ekin iyelik ekleriyle kullanımı daha yaygındır: *bildiğim, sevdiğim, okuduğumuz, gördüğünüz, yaptığı, seçtiğiniz, yonttuğun, döktüğünüz gibi.*

-maz, -mez: *çık-maz (sokak), görün-mez (kaza), tüken-mez (kalem), utan-maz (adam)...*

-mış, -miş, -muş, -müş: *kırıl-mış (cam), veril-miş (ödev), oku-muş (adam), sön-müş (ocak)...*

-r: *bil-i-r (kişi), gör-ü-r (göz)...*

2. Zarf - Fiil Ekleri (Gerundium-Ulaç)

Zarf-fiiller, fiil kökleri ve gövdelerinden yapılan geçici zarflardır. Cümlede, eylemin yapılış zamanını ve tarzını belirten zarf görevinde bulunurlar.

Eylemin yapılış tarzını bildiren bazı zarf-fiil eklerinde tarz görevi zayıflayıp bağ görevi öne çıktığı için zarf-fiil yerine bağ-fiil terimi de kullanılmaktadır.

Getirildiğı fiile, yerine göre zaman, tarz ve bağ anlamı (veya görevi) katan zarf-fiil ekleri şunlardır:

-a, -e: *bat-a çık-a, koş-a koş-a, sor-a sor-a, gül-e gül-e, gül-e oyna-y-a* gibi tekrar gruplarında tarz görevini yerine getirirken kurallı birleşik fiillerde bağ görevindedir: *düş-e- (yaz-), düşün-e- (bil-), gid-e- (dur-), oku-y-a-(bil-)* vb.

-alı, -eli: Zaman bakımından işin başlangıç sınırını veya işin sürekliliğini bildirir: *Okula başla-y-alı üç yıl oldu. oldu ol-alı, tanıştık tanış-alı, bildim bil-eli, geldim gel-eli, gittin gid-eli, görme-y-eli (büyümüş)* gibi.

-arak, -erek: Eylemin yapılış tarzını bildirir: *anlat-arak (öğrendi), çalış-arak (kazan), kay-arak (düştü), gül-erek (cevap verdi), inle-y-erek (öldü).*

-dıkça, -dikçe, -dukça, -dükçe; -tıkça, -tikçe, -tukça, -tükçe: *al-dıkça (aldı), bil-dikçe (sevindi), oku-dukça (okudu), gör-dükçe, yap-tıkça, iç-tikçe, tut-tukça, sürt-tükçe* vb.

-ı, -i, -u, -ü: Tekrar gruplarında tarz; birleşik fiillerde bağ görevindedir: *ağla-y-ı ağla-y-ı, oyna-y-ı oyna-y-ı, diz-i diz-i, solu-y-u solu-y-u, sür-ü sür-ü; al-ı- (ver-), gel-i (ver-), sor-u- (ver-), gül-ü- (ver-)* vb.

-ınca, -ince, -unca, -ünce: Zaman gösterir: *inan-ınca (yapar), gel-ince (sorar), sor-unca (öğrendi), gör-ünce (koşup geldi)* vb.

-ıp, -ip, -up, -üp: Bu ekin bağ görevi daha kuvvetlidir: *al-ıp (götürdü), çal-ıp (oynadı), sevin-ip (gitti), oku-y-up (adam oldu), sor-up (öğrendi), gül-üp (geçti).*

-ken: i- fiiline getirilen zarf-fiil ekidir. Kullanımda **i-** fiilinin **i**'si düşer ve ek, ünlü uyumlarına uymaz: *satar i-ken > satar-ken (düşünmez); dinlenmiş-ken, gülecek-ken, yazacak-ken* vb.

-madan, -meden: Olumsuzluk ifade eden tek zarf-fiil ekidir. Olumsuzluk anlamıyla birlikte çıkma kavramı da katar: *bil-meden (almış), çalış-madan (olmaz), gör-meden (karar veremem), koş-madan (yürü)...*

3. İsim - Fiil Ekleri

Bunlar fiil kök ve gövdelerine gelerek onların ismini yapan eklerdir. Bunlara mastar ekleri de denir. Bu ekler -mak, -mek, -ma, -me -(y)ış, -(y)iş, -(y)uş, -(y)üş ekleridir. Bu eklerle yapılan isim örnekleri “fiilden isim yapım ekleri” bölümünde verilmiştir. İsim-filler isim soylu sözcüklerin bütün özelliklerini gösterir ve cümle içinde özne ve tümleç görevinde kullanılırlar:

Yüz-**me** faydalı bir spordur.

Danış-**ma**-y-a uğradınız mı?

Ye-**mek** insanların vazgeçilmezidir.

Gez-**mek** ferhlıktır.

Gül-**üş**-ü ömre bedel.